

Δραματουργία και αναπηρία: Επισφαλείς ισορροπίες - Το θεατρικό έργο *Balance* (2008), της Νάνσυς Σπετσιώτη

Αικατερίνη Μιχ. Θεοδωράτου

Περίληψη: Από τον σαιξπηρικό Ριχάρδο Γ', τον δύσμορφο, εξουσιομανή άνακτα που υποτίθεται ότι η δίψα του για ισχύ ζητούσε να αναπληρώσει το σωματικό του έλλειμμα ως το Πόσο κοστίζει να ζεις (*The cost of living*) της Martyna Majok, έργο όπου δύο από τα τέσσερα πρόσωπα είναι τετραπληγικά, η δραματουργία έχει αντιμετωπίσει με ανάμικτη έως και αντιφατική διάθεση τα άτομα με αναπηρία, άλλοτε δαιμονοποιώντας τα ως “σημαδεμένα”, άλλοτε καθαγιάζοντάς τα ως “ήρωες/ηρώιδες της ζωής”, και πάντως θέτοντας σταθερά την αναπηρία τους στο επίκεντρο της δράσης. Το έργο *Balance* της συγγραφέα και σκηνοθέτριας Νάνσυς Σπετσιώτη που παίζεται αυτή την εποχή στο Θέατρο Επί Κολωνώ, “κανονικοποιεί” την αναπηρία εισάγοντάς την ως παράπλευρη θεματική σε ένα θεατρικό κείμενο με κεντρικό θέμα την οικονομική κρίση, και αυτό συνιστά την πρωτοτυπία του.

Λέξεις κλειδιά: *balance*, αναπηρία, δραματουργία, δυσμορφία, αποκλεισμός, “κανονικοποίηση”

[...]’γώ που ’μαι στερημένος από κάθε ωραία
συμμετρία, προδομένος απ’ τη φύση,
που δολερά με παραμόρφωσε έτσι:
άσκημος, άπλερος, βγαλμένος πριν της ώρας
στον κόσμο που ανασαίνει: έτσι μισοφτιαγμένος,
κι’ έτσι. σακάτης και λειψός,
ώστε κι’ οι σκύλοι ακόμη ορμούν και με γανγίζουν
όταν περνώ κουτσαίνοντας κοντά τους
Ουΐλ. Σαίξπηρ, Ριχάρδος ο Γ’, 1, 1, 16-23 (Μετ. Κ. Καρθαίος)

TOM: Τη Λώρα την βλέπουμε έτσι γιατί είναι δικιά μας και την αγαπάμε.

Ούτε καν προσέχουμε πια ότι είναι ανάπηρη.

AMANTA: Μη λες ανάπηρη! Το ξέρεις ότι δεν επιτρέπω αυτή τη λέξη!

Τ. Ουΐλιαμς, Γυάλινος κόσμος, 48-49 (η μετάφραση της γράφουσας)

Αναπαραστάσεις της αναπηρίας στο θέατρο και στον κινηματογράφο

Η τεχνική -αλλά πρωτίστως τεχνητή και εν πολλοίς κοινωνικά κατασκευασμένη- «υπεροχή» της αρτιμέλειας έναντι της αναπηρίας μοιραία απεικονίζεται διαχρονικά και στη δραματουργία, σε μία

ευρύτατη γκάμα εκφάνσεων, από την περιφρόνηση, τον φόβο και τη δαιμονοποίηση ως την ανοχή, τη συμπάθεια, ακόμα και τον θαυμασμό και την εξιδανίκευση.

Από την αρχαιότητα, μπορούμε να αναφέρουμε ενδεικτικά τον *Φιλοκτήτη* στην ομώνυμη τραγωδία του Σοφοκλή, με χρόνιο, κακοφομισμένο τραύμα από δῆγμα φιδιού -οστεομυελίτιδα, σύμφωνα με σύγχρονες ιατρικές ερμηνείες (Demetriades, 2003)- που απορρίπτεται ως ξένο σώμα από την ομάδα των συντρόφων του και εγκαταλείπεται στο νησί της Λήμνου. Η οπτική του έργου είναι ξεκάθαρα ανθρωπιστική, καταδικαστική της περιθωριοποίησης του ήρωα, ενώ στον επίλογο επαγγέλλεται τη θεραπεία του από τον Ασκληπιό.

Στον Μεσαίωνα και την Αναγέννηση, η σωματική δυσμορφία ερμηνεύεται ως σημείο ηθικής διαφθοράς: ο Σαίξπηρ, διά στόματος του *Άμλετ*, ισχυρίζεται ότι ο λαός ταυτίζει τη φυσική δυσμορφία με το κακό,⁵⁵ στον *Βασιλιά Ιωάννη*, η Κόνστανς εκθειάζει τις φυσικές χάρες του γιου της Αρθούρου, τονίζοντας ότι και λόγω αυτών δικαιούται το στέμμα.⁵⁶ Η δε αναπηρία του Ριχάρδου Γ' στο φερώνυμο έργο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον αμοραλισμό του και την ηθική του φθορά. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα προγενέστερα σαιξπηρικά έργα *Ερρίκος ο ΣΤ'* μέρος II και III δεν δόθηκε τόση έμφαση στην παραμόρφωσή του, καθώς και το ότι ο Ριχάρδος Γ' ως ιστορικό πρόσωπο έπασχε απλώς από σκολίωση. (Richard III: Team rebuilds 'most famous spine', 2014) Η υπόμνηση της βλάβης του ως σύμπτωμα γενικότερης στρέβλωσης, επαναλαμβάνεται εμμονικά σχεδόν, ακόμα και από τον ίδιο τον ήρωα.⁵⁷ Ταυτόχρονα, από μία άλλη οπτική γωνία, η αναπηρία του παρουσιάζεται έμμεσα ως κίνητρο – στοίχημα επικράτησης και ισχύος απέναντι σε έναν κόσμο αδύναμων και άβουλων αρτιμελών (Hobgood, 2013, σ. 52) και ενίοτε εργαλειοποιείται για την επίτευξη των σκοπών του (Mitchell, 2001, σσ. 103-106· Williams, 2009, σ. 220). Στις σαιξπηρικές κωμωδίες, οι δούλοι έχουν συχνά σωματικές δυσμορφίες -αναφέρω ενδεικτικά τον Κάλιμπαν⁵⁸ στην *Τρικυμία* (1610) και τον Θεοσίτη⁵⁹ στο *Τρωίλος και Χρυσίδα* (1609)- οπότε προορίζονται να προκαλέσουν θυμηδία ανάμικτη με αποστροφή, ενώ ο Μπεν Τζόνσον στον *Βολπόνε* (1605) και ο Έντμουντ Σπένσερ στο *Faerie Queene* (1590-96) εισάγουν άτομα με νανισμό ως υπηρέτες και διασκεδαστές.

Η μυθοπλασία της νεωτερικότητας επανέφερε στο προσκήνιο τα άτομα με αναπηρία, μαζί της και η δραματουργία και ο κινηματογράφος, αυτή τη φορά με περισσότερη ενσυναίσθηση, ενταγμένα ωστόσο πάντα στο αφήγημα της αρτιμέλειας, δηλαδή μιας ετεροκαθοριζόμενης “κανονικότητας”. Το στερεότυπο του “δυστυχισμένου ανάπηρου” που είτε θα θεραπευθεί είτε θα πεθάνει επανέρχεται σταθερά (MacLean, 2014), όπως και εκείνο του “ανάπηρου-ήρωα της ζωής”, που συχνά διαθέτει ένα χάρισμα το οποίο τον ξεχωρίζει από το πλήθος, παραχωρώντας του το δικαίωμα να υπάρξει, εφόσον το ταλέντο αντισταθμίζει τη βλάβη. Το συγκεκριμένο κλισέ είναι

⁵⁵ Άμλετ 1,4,35-40 «...Λοιπόν, αυτοί οι άνθρωποι που, όπως είπα είναι σημαδεμένοι / με κάποιο ελάττωμα, είτε σφραγίδα της Φύσης είτε ιδιοτροπία / της Τύχης, όσες άλλες αρετές κι αν έχουν -αγνές σαν χάρη ουράνια / και πάμπολλες όσο δεν βάζει ο νους του ανθρώπου- στην κρίση / όλου του κόσμου λογίζονται μιαροί μόνο και μόνο για το ένα / και μοναδικό τους στίγμα...» (Μετ. Ερρ. Μπελιές)

⁵⁶ King John 3,1,45-56 «...If thou that bidd'st me be content wert grim,/ Ugly, and sland'rous to thy mother's womb,/ Full of unpleasing blots and sightless stains,/ Lame, foolish, crooked, swart, prodigious,/ Patched with foul moles and eye-offending marks,/ I would not care; I then would be content,/ For then I should not love thee; no, nor thou/ Become thy great birth, nor deserve a crown./But thou art fair, and at thy birth, dear boy,/ Nature and Fortune joined to make thee great...»

⁵⁷ Ενδεικτικά: Ριχάρδος Γ' 1,1,14-23 (βλ. προμετωπίδα): Anne: Dost grant me, hedgehog? 1,2,109

⁵⁸ Η Τρικυμία 2,2,26 «...Κάποιο τέρας του νησιού τετράποδο...» (Μετ. Ιάκ. Πολυλά)

⁵⁹ Ενδεικτικά: Troilus and Cressida 5,1,5 «...Thou crusty botch of nature, what's the news?»

εξαιρετικά σύνηθες στον κινηματογράφο· συχνά βασίζεται σε αληθινές ιστορίες ατόμων με βλάβη που διέπρεψαν σε έναν τομέα, π.χ. *Το αριστερό μου πόδι* (1989) του Jim Sheridan, ταινία για τη ζωή του ζωγράφου Christy Brown που έπασχε από εγκεφαλική παράλυση, ή *Η θεωρία των πάντων* (2014) του James Marsh, biopic για τον Stephen Hawking. Συναντάται όμως και στο θέατρο - καταγράφω ενδεικτικά το πολυβραβευμένο *Θάύμα της Άννι Σάλιβαν* (1959) του William Gibson, που αναφέρεται στο παράδειγμα της τυφλής και κωφής συγγραφέα και ακτιβίστριας Έλεν Κέλλερ. Αυτός ο τρόπος αποτύπωσης της αναπηρίας βέβαια, παρά τις αγνές του προθέσεις, ουσιαστικά αναπαράγει και διαιωνίζει την περιθωριοποίησή της, καθώς και το αίσθημα ανοικείωσης του θεατή με το ανάπηρο σώμα, αυτή τη φορά μέσα από τη “φιλανθρωπία” του ικανοτισμού και τη συμπόνια της υπεροχής, που ενίοτε είναι τόσο βίαιες και τόσο απορριπτικές όσο και η δαιμονοποίησή του.

Αντίστοιχα σύνηθες είναι και το στερεότυπο του θανάτου των ατόμων με βλάβη στο τέλος του έργου, σαν αυτό να είναι μία οδυνηρή αλλά αναπόδραστη “λύση στο πρόβλημα”. Ιδιαίτερα συχνό είναι το μοτίβο της υποβοηθούμενης αυτοκτονίας, όπου εμφιλοχωρεί ύπουλα και το ζήτημα της “αξιοπρέπειας”, τόσο στον κινηματογράφο (ενδεικτικά *Η θάλασσα μέσα μου* (2004) του Αλεχάντρο Αμενάμπαρ, το *Million Dollar Baby* (2004) του Κλιντ Ίστροουντ, η εμπορική επιτυχία *Me before You* (2016) της Thea Sharrock) όσο και στο θέατρο: Στο *Gretty Good Time* (2002) του John Belluso (και ο ίδιος με σκελετική δυσπλασία) η ηρωίδα με κινητική βλάβη που ζει σε άσυλο επιζητά την αυτοκτονία, όπως και ο τετραπληγικός ήρωας του *Whose Life is it, anyway?* (1978) του Brian Clark, ενώ στο *Stuck in Neutral* (2013) των Allison Cameron Gray και Matt Corpenning ο έφηβος Σων, που πάσχει από εγκεφαλική παράλυση, πιστεύει ότι ο πατέρας του θέλει να τον υποβάλει σε ευθανασία. Στις διάφορες εκδοχές του πολυπαιγμένου musical *Το φάντασμα της Όπερας*, βασισμένου στο ομώνυμο μυθιστόρημα (1910) του Gaston Leroux, ο δύσμορφος Έρικ στο τέλος αυτοκτονεί, πεθαίνει ή εξαφανίζεται.⁶⁰ Το βραβευμένο με Πούλιτζερ *Πόσο κοστίζει να ζεις* (2016) της Μαρτίνα Μάγιουκ καινοτομεί συμπεριλαμβάνοντας δύο πρόσωπα με αναπηρία ενώ εισάγει και τη συνθήκη της ταξικής διαφοράς και των επιπτώσεών της σε όλα τα πρόσωπα καθώς και άλλες μορφές ετερότητας (φυλετική, εθνοτική, ηλικιακή, έμφυλη, μορφωτική) που περιθωριοποιούν τους μη προνομιούχους. Παρότι και αυτό το έργο κλείνει με τον θάνατο ενός από τα δύο πρόσωπα με αναπηρία, διασταυρώνοντας μάλλον προβλέψιμα τις ζωές των δύο αρτιμελών (Evans, 2022), φαίνεται να προσεγγίζει το ζήτημα με σοβαρότητα, σεβασμό και χωρίς τα γνωστά κλισέ.

Αρκετά συνήθης είναι και η δραματουργική αναπαράσταση των ατόμων με αναπηρία ως στίγμα ή βάρος για τον περίγυρό τους, εστιάζοντας σε αυτόν περισσότερο από ό,τι στα ίδια τα άτομα. Η Αμάντα Γουϊνγκφιλντ στο *Γυάλινο κόσμο* (1944) του Τ. Ουΐλιαμς ντρέπεται για τη χωλότητα της κόρης της Λώρας, και αυτό το αίσθημα μειονεξίας έχει μεταδοθεί και στην ίδια τη Λώρα, με αποτέλεσμα την κοινωνική της απομόνωση. Στο *A Nervous Smile* (2005) του John Belluso οι γονείς δεν αντέχουν τα παιδιά τους που πάσχουν από εγκεφαλική παράλυση και καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια να απαλλαγούν από αυτό το άγχος. Στο ελληνικό *Μην ακούς τη βροχή* (1989) του Γιώργου Διαλεγμένου καταγράφεται όλο το φάσμα συναισθημάτων, από το πένθος ως την ντροπή, ενός ζευγαριού αστών που φέρνει στον κόσμο παιδί με αναπηρία. Το εξαιρετικά ενδιαφέρον *Φυλές* (2010) της Nina Raine αντιπαράθετει στη συνήθη συνθήκη του *στίγματος* το αίτημα της *ορατότητας* της βλάβης -εν προκειμένω της κώφωσης- μέσα από την

⁶⁰ Το έργο έχει παιχτεί σε τρεις διαφορετικές εκδοχές από το 1976 ως σήμερα: στη διασκευή του Ken Hill (1976), του Andrew Lloyd Webber (1986) και του Arthur Kopit (1991).

αναγκαιότητα εισαγωγής ενός αμφίδρομου κώδικα επικοινωνίας, όπου η ενεργητική αποδοχή, το «Μπαίνω-στον-κόπο-του-άλλου» διαφοροποιείται σαφώς και προκρίνεται έναντι της δήθεν χαλαρής στάσης -στην πραγματικότητα εθελotuφλίας- στην αναπηρία. Στην ίδια συχνότητα κινείται και το προγενέστερο *Παιδιά ενός κατώτερου Θεού* (1980) του Μαρκ Μέντοφ, όπου η βλάβη (κωφασαλία) διεκδικεί χώρο ύπαρξης, λόγο και ορατότητα, και αρθρώνεται όχι πια ως «αναπηρία», αλλά ως «ετερότητα», ως ένας διαφορετικός «κόσμος». Η πιθανή «θεραπεία» δεν είναι αυτοσκοπός και προϋπόθεση αποδοχής, αντίθετα η «αλαλία» αρθρώνει αυτόνομο «λόγο», προκρίνοντας την ώσμωση των δύο κόσμων έναντι της άνευ όρων υποταγής του “ανάπηρου” στην επικράτεια των “κανονικών”.

Τέλος, η δραματουργία τείνει συχνά να συμβολοποιεί την αναπηρία, όπως ο Μ. Μαίτερλινκ στους *Τυφλούς* (1890) όπου η τυφλότητα υπαινίσσεται τη μεταφυσική άγνοια, ο Τζ. Μ. Σνυγκ στο *Πηγάδι των Αγίων* (1905) και ο Μπράιαν Φρίελ στο *Μόλλυ Σουήνν* (1994) που προβάλλουν την όραση ως θλιβερή απομυθοποίηση και απομάγευση του κόσμου ή ο Γιώργος Θεοδοσιάδης στο δημοφιλές *Δεν ακούω, δεν βλέπω, δεν μιλάω* (1996), που δραματοποιεί έναν ινδικό μύθο, παίζοντας ανάλαφρα με το ελλειμματικό και εν τέλει ανέφικτο του Έρωτα. Το συγκεκριμένο μαζί με το προαναφερθέν *Μην ακούς τη βροχή* του Διαλεγμένου είναι εξ όσων γνωρίζω και τα μόνα νεοελληνικά θεατρικά έργα που συμπεριέλαβαν, έστω και εκτός σκηνής ή συμβολικά, πρόσωπα με αναπηρία, πριν από το *Balance* της συγγραφέα και σκηνοθέτριας Νάνσυς Σπετσιώτη.

Το θεατρικό έργο *Balance*

Στο εν λόγω έργο, παράλληλα με το αφήγημά του, εκδιπλώνεται ολόκληρο το κοινωνικό πλέγμα (Wendell, 2013)⁶¹ που περιθωριοποιεί και αποκλείει μέσα από ένα είδος “φυσικής επιλογής” τα άτομα με αναπηρία από το “υγιές” σώμα της κοινωνίας. Έργο για δύο πρόσωπα, γραμμένο το 2007, προφητικό σε ό,τι αφορά την προ των πυλών οικονομική κρίση, ιχνηλατεί την πορεία ενός ζευγαριού, της Ψ και του Χ. Τα δύο καθόλου τυχαία αινιγματικά προσωνύμια-φωνήματα του άνδρα και της γυναίκας συνθέτουν την άφυλη οντότητα της Ψυχής που, υπό μία ιδεαλιστική, πλατωνική οπτική διχάζεται σε αρσενικό και θηλυκό, νοσταλγώντας την ουτοπία της ενότητας και αναζητώντας απεγνωσμένα την ισορροπία-*Balance* στην αμφιμονοσήμαντη σχέση με το έτερο ήμισυ. Πάνω σε αυτό το σχεδόν μεταφυσικό, αλληγορικό υπόβαθρο, όπου το θηλυκό ήμισυ πάσχει (από κινητική βλάβη) και το αρσενικό, παρότι υπαίτιο του τραύματος, αδυνατεί -ή αρνείται- να δράσει ιαματικά, η συγγραφέας χτίζει ένα ρεαλιστικό, σκληρό έργο, όπου η -αρχικά ευσταθής- ισορροπία βαθμιαία διαταράσσεται τόσο από τον παράγοντα του «κοινωνικού πλέγματος» όσο και εκ των έσω.

Η θεατρική αφήγηση σπάει σε τέσσερα μέρη, που ταυτίζονται χρονικά και συμβολικά με τις τέσσερις εποχές από την άνοιξη ως τον χειμώνα. Στην αρχική ειδυλλιακή φάση της άνοιξης, η βλάβη της γυναίκας δεν έχει ιδιαίτερη σημασία· το ζευγάρι ζει σε ένα μικρό παράδεισο αμοιβαίας τρυφερότητας και φροντίδας, μία κάψουλα αυτάρκους αγάπης, έναν μικρόκοσμο προστατευμένο από την όποια έξωθεν επίδραση, αλλά και από την έξωθεν μαρτυρία. Η αρτιμέλεια του άνδρα τίθεται στην υπηρεσία της γυναίκας διακριτικά, είναι προφανές ότι η αναπηρία δεν είναι το μείζον πρόβλημα, δεν είναι καν πρόβλημα, πέρα από τις τεχνικές δυσχέρειες που δημιουργεί, οι οποίες πάντως επιλύονται στη βάση μίας αγαπητικής και ισότιμης σχέσης. Η γυναίκα έχει λόγο και

⁶¹ “...I call the interaction of the biological and the social to create (or prevent) disability ‘the social construction of disability’ (Wendell, 2013, σ. 35)

συμμετέχει ενεργά στο στήσιμο αυτού του μικρόκοσμου, όπου ο υπόλοιπος κόσμος δεν έχει σημασία. Οι δύο εραστές ζουν μία εδεμική αυτονομία και αυτοτέλεια: *Ψ: Και το καλοκαίρι θάλασσα.[...] Να πάω όσο πιο βαθιά μπορώ για να 'μαι μόνη μου.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 124) και *Χ: Θα φτιάξω τον καλύτερο κήπο που έχεις δει...* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 126) και *Ποιος άρχοντας φτιάχνει το παλάτι του με τα χέρια του; Κανένας. Γι' αυτό είμαστε άρχοντες.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 130). Στην πορεία του έργου μένει τυπικά ασαφές το γιατί έφυγαν από την πόλη όπου κατοικούσαν και εγκαταστάθηκαν στην επαρχία. Κάποιες νύξεις ωστόσο στις δύο πρώτες σκηνές υποβάλλουν ότι οικονομικοί λόγοι τους ανάγκασαν να μετοικήσουν: *Ψ: Τελικά είν' ωραία εδώ. Καλύτερα απ' ότι περίμενα...* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 123) και *Χ: Άλλο πράγμα ν' αλλάζεις.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 124) και *Δεν μ' αρέσει αυτή η κουβέντα για τα λεφτά.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 135) και *Δεν θα μας ενδιαφέρουν οι δουλειές. Μόνο να χαμογελάμε.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 145). Η οικονομική κρίση σοβούσε όταν γράφτηκε το *Balance* και είναι ευνόητο ότι οι πρώτοι που επλήγησαν ήταν οι λεγόμενες ευπαθείς -όχι μόνο οικονομικά- ομάδες. Οι περικοπές στην κοινωνική πολιτική σε περιόδους κρίσης είναι σύνθημα φαινόμενο, ενώ οι άνθρωποι με αναπηρία, ως πιο ευάλωτοι, αντιμετωπίζουν συχνότερα το φάσμα της φτώχειας.⁶² Στον επίγειο παράδεισο του ζευγαριού, εμφωλεύουν λοιπόν οι άλλοι, η πραγματικότητα παρεισφρεί ύπουλα και επιτακτικά, διαβρώνοντας το φαινομενικά αρτιμελές σώμα της αγάπης: Τα χρήματα (που δεν έχουν) η δουλειά (που δυσκολεύονται να βρουν) τα πενιχρά εργαλεία της αυτάρκειάς τους, οι πιο κοντινοί «άλλοι», οι γείτονες που τους αντιμετωπίζουν καχύποπτα, τους αποδέχονται δύσκολα για να τους απορρίψουν στη συνέχεια, αρνούμενοι να τους εντάξουν οργανικά στο μικρο-οικονομικό σύστημα που έχουν διαπλέξει: *Ψ: Αυτοί έχουν το μονοπώλιο.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 140) *Είμαι ξένος.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 147) *Δεν με θέλουνε.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 149)

Η σταδιακή διάψευση της επαγγελίας μιας καλύτερης ζωής αποδιαρθρώνει μοιραία και τη σχέση τους, διχάζει την *Ψυχή* σε Ψ και σε Χ, και η βλάβη της γυναίκας, ένα γνώρισμα ομαλά ενταγμένο στην καθημερινότητά τους, που σε καμία περίπτωση δεν προκαλούσε εντάσεις ούτε παρεμπόδιζε τη φυσιολογική ροή της ζωής τους, προβάλλει τώρα ως απειλητική τροχοπέδη, διογκώνεται και επιδεινώνεται: *Ψ: Χειρότερεψα. Χ: Το βλέπω. Ψ: Δεν με προσέχεις. Χ: Δεν μπορώ.* (Σπετσιώτη, 2008, σσ. 152-153)

Στην πορεία, μάς αποκαλύπτεται και ο ηθικός -εν μέρει και φυσικός- αυτουργός της βλάβης της γυναίκας, που δεν είναι άλλος από τον Χ, ο οποίος, όπως δηλώνει, την *έριξε από τη μηχανή.* (Σπετσιώτη, 2008, σ. 167) Η βλάβη δεν είναι πια ένα μέρος του εαυτού της με το οποίο συνυπήρχε εν σχετική ειρήνη, είναι *αναπηρία*, ένα εμπόδιο που εκτρέπει και τους δύο από την κανονικότητα, κάτι εχθρικό και ντροπιαστικό, που συντελεί στην αλλοτριότητα και στην αλλοτρίωση μεταξύ τους, από τον περίγυρο, αλλά και από τον ίδιο τους τον εαυτό. Κάτι χειρότερο: είναι τέτοια η αμοιβαία αποξένωση ώστε ο άνδρας ασκεί και σωματική βία στη γυναίκα. Η οικονομική ένδεια εντείνει την απελπισία του, και η βλάβη εκείνης, η φυσική της αδυναμία να αμυνθεί, δίνει σε αυτή την απελπισία μία πρόσφορη και βολική δίοδο εκτόνωσης. Ο άνδρας-θύμα μιας βίαιης κοινωνικής συνθήκης μετατρέπεται εν τέλει σε θύτη, καταλήγοντας στη φυσική και συμβολική εκτέλεση της γυναίκας, εξοντώνοντας μαζί της και τον αγαθό, καθαρό του εαυτό.

Σε όλη αυτή την καθοδική, εσωτερική διαδρομή όπου κατακρημνίζεται ο Χ, η Ψ διασώζεται ως ηθική οντότητα και ως πρόσωπο που διατηρεί τα ανθρώπινα γνωρίσματά του. Η

⁶² Περισσότερα για τη φτωχοποίηση ατόμων με αναπηρία βλ. Vallas, Knackstedt & Thompson, 2022 και Hauben et al., 2012.

γυναικοκτονία του φινάλε διευκολύνεται από τη σωματική βλάβη του θύματος, αλλά με κανένα τρόπο δεν αιτιολογείται από αυτήν· είναι η έσχατη κατάληξη της ψυχικής βλάβης του άντρα, που επιδεινώθηκε από την περιρρέουσα κοινωνική συγκυρία. Η γυναίκα παραμένει καθ' όλη την εξέλιξη της ιστορίας ψυχικά και ηθικά αρτιμελής. Από τους δύο, εκείνη είναι η ισχυρή, η εξισορροπητική σταθερά, ο φορέας της κοινής λογικής και του υγιούς οπτισμού: «Όλα γίνονται», (Σπετσιώτη, 2008, σ. 153) «Να σε βοηθήσω», (Σπετσιώτη, 2008, σ. 156) «Αύριο όλα θα 'ναι καλύτερα». (Σπετσιώτη, 2008, σ. 158) Η φυσική της βλάβη, πέρα από τη συμβολική της διάσταση, δεν συνοδεύεται από τα κλισέ που η δραματοουργία και η μυθοπλασία εν γένει αρέσκει να αναπαράγει. Δεν διακατέχεται από μνησικακία, δεν μεμψιμοιρεί, δεν εκλιπαρεί ούτε προκαλεί οίκτο. Ούτε στιγμή δεν χάνει την εσωτερική της δύναμη, την αυτονομία, την παρρησία, το θάρρος να διεκδικεί και τη γενναιοδωρία να προσφέρει. Η ψυχική της αρτιμέλεια και αυτοτέλεια καθιστά τη σωματική βλάβη δευτερεύουσας σημασίας και αποτελεί ενδιαφέρουσα αντιπαράθεση στον συνδυασμό φυσικής ευρωστίας και ψυχικής καχεξίας του άνδρα. Και είναι αυτή η τελευταία που ανατρέπει την πολυπόθητη *ισορροπία*, καταστρέφοντας αμετάκλητα τον ονειρεμένο μικρόκοσμο που θέλησε το ζευγάρι να δημιουργήσει.

Το *Balance* δεν πρωτοτυπεί με τις συμβολικές προεκτάσεις που προσδίδει στην αναπηρία· αυτό όπως προαναφέρθηκε είναι δραματουργικά σύνθετες. Δεν ηθικολογεί, προβάλλοντας τη σωματική βλάβη ως ένα είδος “ηθικού πλεονεκτήματος”. Η καινοτομία του είναι ότι τολμά να εισαγάγει την αναπηρία ως παράπλευρο αφήγημα που εμπλουτίζει τη δράση χωρίς να την κατευθύνει μονόδρομα, αλλά και μία *dramatis persona* με κινητική βλάβη, χωρίς “ειδικές ανάγκες”, ούτε “ειδικές ικανότητες”, η οποία αναμετράται με τη συνθήκη του έργου ισότιμα και ανθρώπινα· και επιτυγχάνει τη σπάνια “ισορροπία” να είναι η αναπηρία *ορατή*, ως γνώρισμα ενός αυτόνομου και ολοκληρωμένου Προσώπου, χωρίς να είναι *καθοριστική* για τη δράση και την πολιτεία του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Διαλεγμένος, Γ. (2007) Άπαντα τα θεατρικά τ. α'. Αιγόκερως.
- Σαίξπηρ, Ο. (2007) Άμλετ. Μετ. Ερρίκος Μπελιές. Κέδρος.
- Σαίξπηρ, Ο. (1913) Η Τρικυμία. Μετ. Ιάκ. Πολυλάς. Εκδ. Φέξη.
- Συλλογικό (Σπετσιώτη, Ν. κ.ά., 2008) Αναγνώσεις 2008. Τα ελληνικά έργα. Αιγόκερως.
- Συλλογικό (2019) Αναπηρία και κοινωνία, Σύγχρονες θεωρητικές προκλήσεις και ερευνητικές προοπτικές. Τζιόλας.
- Hobgood, A. P. & Houston Wood D. (2013) Recovering Disability in Early Modern England. Ohio State University Press.
- Hunt – McNabb, C. (2020) Medieval Disability Sourcebook: Western Europe. Punctum Books.
- Mitchell D.T. & Snyder S.L. (2001) Narrative Prosthesis. Disability and the Dependencies of Discourse. University of Michigan Press.
- Quayson, A. (2007) Aesthetic Nervousness: Disability and the Crisis of Representation. Columbia University Press.
- Sandahl, C. & Auslander, P. (2005) Bodies in Commotion: Disability and Performance. University of Michigan Press.
- Shakespeare, T. et al. (2016) The Disability Studies Reader. Routledge.
- Wendell, S. (2013) The Rejected Body: Feminist Philosophical Reflections on Disability. Taylor and Francis.

Williams, T. (2009) *The Glass Menagerie*. Penguin Modern Classics. Penguin Books.

ΑΡΘΡΑ

Williams, K. S. (2009). Enabling Richard: The Rhetoric of Disability in Richard III. *Disability Studies Quarterly*, 29(4).

ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΙΣΤΟΤΟΠΟΥΣ

Σαίξπηρ, Ο. Richard III. (e-book) Στον ιστότοπο Folger.edu. Ανακτήθηκε από <https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/richard-iii/read/#line-4.4.81>

Σαίξπηρ, Ο. Troilus and Cressida. (e-book) Στον ιστότοπο Folger.edu. Ανακτήθηκε από <https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/troilus-and-cressida/>

Σαίξπηρ, Ο. King John. (e-book) Στον ιστότοπο Folger.edu. Ανακτήθηκε από <https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/king-john/>

Berger, J. (2014). Dys-/Disarticulation and Disability. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.18574/nyu/9780814708460.003.0005>

Demetriades, A. K. (2003). Philoctetes. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 96(12), 620. <https://doi.org/10.1258/jrsm.96.12.620>

Equestri, A. (2022) Literature and Disability in the English Renaissance. *Oxford Research Encyclopedia of Literature*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190201098.013.1317>

Evans. G. (2022). 'Cost Of Living' Broadway Review: A Pulitzer Winner Examines People Who Need People'. *DEADLINE*. Ανακτήθηκε από 'Cost Of Living' Broadway Review: People Who Need People – Deadline

Hauben, H., Coucheir, M., Sooren, J., McAnaney, D., & Delfosse, C. (2012). Assessing the impact of European governments' austerity plans on the rights of people with disabilities. European Foundation Centre and Bernard Brunhes International/BPI Group. Ανακτήθηκε από <https://search.issuelab.org/resource/assessing-the-impact-of-european-governments-austerity-plans-on-the-rights-of-people-with-disabilities-key-findings.html>

Phantom of the Opera. (2023, April 17). Στη Wikipedia. Ανακτήθηκε από [https://en.wikipedia.org/wiki/Phantom_of_the_Opera_\(1976_musical\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Phantom_of_the_Opera_(1976_musical))

Richard III: Team rebuilds 'most famous spine'. *BBC NEWS* 30 Μαΐου 2014. Ανακτήθηκε από <https://www.bbc.com/news/uk-england-leicestershire-27610788>

Vallas, R., Knackstedt, K., & Thompson, V. (2022). 7 Facts About the Economic Crisis Facing People with Disabilities in the United States. *The Century Foundation*. Ανακτήθηκε από <https://tcf.org/content/commentary/7-facts-about-the-economic-crisis-facing-people-with-disabilities-in-the-united-states/>

ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ

MacLean, E. (2014). *Freak, Out! Disability Representation in Theatre*. Wesleyan University. Ανακτήθηκε από <https://silo.tips/download/freak-out-disability-representation-in-theatre>

Βιογραφικό: Η Κατερίνα Θεοδωράτου γεννήθηκε στην Κεφαλονιά. Σπούδασε Γαλλική Φιλολογία και Θεατρολογία στο Ε.Κ.Π.Α., όπου και ολοκλήρωσε το μεταπτυχιακό της στο

Τ.Θ.Σ. Κείμενά της έχουν δημοσιευτεί σε θεατρικά προγράμματα (Εθνικό Θέατρο, Μεταξουργείο, Ροές, Θ.Ο.Κ. κ.ά.) καθώς και σε λογοτεχνικά περιοδικά της Αθήνας και της Κύπρου (Μανδραγόρας, Άνευ, Θέματα Λογοτεχνίας-Εκδ. Γκοβόστη, Παιδεία και Κοινωνία-εφημ.Αυγή κ.λπ.) και σε sites όπως το diastixo.gr, το fractal, το varelaki κ.ά.. Διδάσκει Θεατρική Αγωγή στην Α'βάθμια Εκπαίδευση. Έχει μόνιμη στήλη θεατρικής κριτικής στο περιοδικό Κοράλλι και είναι μέλος της Ένωσης Ελλήνων Θεατρικών και Μουσικών Κριτικών.

Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail: <theokat2@hotmail.com>